

17. DERS - الدَّرْسُ السَّابِعَ عَشَرَ

الْأَسْمَاءُ الْمَوْسُولَةُ İSM-İ MEVSÛLLER

* İsm-i Mevsûl, kendisinden sonra gelen cümle ile anlamı açıklanan **marife bir isimdir**. Yalnız başına bir anlamı yoktur.

* Türkçedeki karşılığı “bağlaçtır.” Ancak Türkçedeki bağlaçlardan farklılık gösterir. **İsmi Mevsûl**, kendisinden sonra gelen cümleyi, kendisinden önceki isme bağlayan kelimedir. Kendisinden sonraki cümlenin anlamını ...olan, -an, -en, -diği, -diği gibi eklerle kendisinden önceki isme bağlar. İsm-i Mevsûlden sonra gelen cümleye **sıla cümlesi** denir. İsm-i Mevsûl, kendisinden sonra gelen cümleyi, kendisinden önceki ismi niteleyen bir **sıfat cümlesi** yapar.

İsm-i Mevsûller İkiye Ayrılmaktadır:

1. Hâss (Özel) İsm-i Mevsûl. **الإِسْمُ الْمَوْصُولُ الْخَاصُّ**.

2. Müşterek (Genel) İsm-i Mevsûl. **الإِسْمُ الْمَوْصُولُ الْمُشْتَرَكُ**.

الْأَسْمُ الْمَوْصُولُ الْخَاصُّ Hâss İsm-i Mevsûl

* Bu isimlere, Hâss (özel) ism-i mevsûl denmesinin nedeni, her bir ismin irab kurallarına göre farklı bir yapıda olmasıdır:

الْجَمْعُ	الْمُثَنَّى	الْمُفْرَدُ	
الَّذِينَ	الَّذَانِ - الَّذِينَ	الَّذِي	الْمَذْكُورُ
الَّلَّوَاتِي - اللَّاتِي - اللَّائِي	الَّلَّتَانِ - اللَّتَيْنِ	الَّتِي	الْمَوْثُوتُ
O kimseler- Ki onlar	O iki kimse - Ki o ikisi	O kimse - Ki o	

* İsm-i Mevsûllerin musenna olanları hariç diğerleri mebnidir. Musenna olanların ref alameti elif (ا), nasb ve cer alâmeti ye (ى) dir.

* İsm-i Mevsûllerin mufred ve musenna olanları âkil ve gayr-i âkil için kullanılırken, çoğulları yalnızca âkil varlıklar için kullanılır.

* Gayr-i âkil varlıkların çoğulları için mufred muennes (الَّتِي) ism-i mevsûlu kullanılır:

الأشجارُ الَّتِي أُثْمِرَتْ تُرِيْنُ الْحَدَائِقَ. Meyve veren ağaçlar, bahçeleri süsler.

* İsm-i mevsûller, mufred ve cem-i muzekker olduğunda tek Lam (ل) ile tesniye ve cem-i muennes olduğunda ise çift Lam (لل) ile yazılır:

الَّذِي، الَّتِي، الَّذِينَ، اللَّذَانِ، اللَّوَاتِي

* İsm-i Mevsûl, kısaltma işlevi görür:

حَضَرَ الطِّفْلُ. Çocuk Geldi. رَأَيْتُ الطِّفْلَ فِي الْحَدِيقَةِ. Çocuğu bahçede gördüm.

حَضَرَ الطِّفْلُ الَّذِي رَأَيْتُهُ فِي الْحَدِيقَةِ. Bahçede gördüğüm çocuk geldi.

أَكَلْتُ الطَّعَامَ. Yemeği yedim. الطَّعَامُ عَلَى الْمَائِدَةِ. Yemek sofradadır.

أَكَلْتُ الطَّعَامَ الَّذِي عَلَى الْمَائِدَةِ. Sofradaki yemeği yedim.

Örnek Tablo:

Bahçede gördüğüm çocuk geldi	رَأَيْتُهُ فِي الْحَدِيقَةِ	الَّذِي	حَضَرَ الطِّفْلُ
Bahçede gördüğüm iki çocuk geldi	رَأَيْتُهُمَا فِي الْحَدِيقَةِ	اللَّذَانِ	حَضَرَ الطِّفْلَانِ
Bahçede gördüğüm çocuklar geldi	رَأَيْتُهُمْ فِي الْحَدِيقَةِ	الَّذِينَ	حَضَرَ الْأَطْفَالُ
Bahçede gördüğüm çocuk geldi	رَأَيْتُهَا فِي الْحَدِيقَةِ	الَّتِي	حَضَرَتِ الطِّفْلَةُ
Bahçede gördüğüm iki çocuk geldi	رَأَيْتُهُمَا فِي الْحَدِيقَةِ	اللَّتَانِ	حَضَرَتِ الطِّفْلَتَانِ
Bahçede gördüğüm çocuklar geldi	رَأَيْتُهُنَّ فِي الْحَدِيقَةِ	اللَّوَاتِي	حَدَرَتِ الطِّفْلَاتُ

* Hâss ismi mevsûller, ancak belirli bir isimden sonra kullanılırlar ve bu ismin sıfatı olurlar. Kendisinden önceki isme sıfat olduğu için de onun irabına uymak zorundadır.

رَأَيْتُ الطَّالِبَ الَّذِي ذَهَبَ إِلَى الْمَكْتَبَةِ. Kütüphaneye giden öğrenciyi gördüm.

Hâss İsm-i Mevsûlun Cümlelerin Bir Ögesi Olması

* İsm-i mevsûl, cümlede; Mubteda, Haber, Fâil, Mefûl, Nevâsih (inne, kâne ve kardeşlerinden birinin ismi ve haberi) gibi bir öge olabilir.

İsm-i Mevsûlun Mubteda Olması:

Cümle, ism-i mevsûlle başlarsa, ism-i mevsûl cümlelerin mubtedası olur ve sıla cümlesi doğrudan kendisini niteler.

Acımayana acınmaz. **الزِّي لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ.**

İnananlar doğru söyledi. **الزَّيْنُ آمَنُ صَدَقُوا.**

İsm-i Mevsûlun Haber Olması:

İsm-i Mevsûl, haber olduğunda, mubteda ile kendisi arasında, mubteda ile uyumlu “zamîru'l fasl” denen bir zamir gelir. Haber olan ism-i mevsûl ve sıla cümlesi, cümlelerin öznesiymiş gibi değerlendirilir.

Evle ilgilenen annemdir. **أُمِّي هِيَ الَّتِي تَرْعَى الْبَيْتَ.**

Sınavda başarılı olan bu iki öğrencidir. **الطَّلِبَانِ هُمَا اللَّذَانِ تَفَوَّقَا فِي الْإِمْتِحَانِ.**

İsm-i Mevsûlun Fail Olması:

Ciddiyetle çalışan kişi kazanır. **يَكْسِبُ الَّذِي يَعْمَلُ بِجِدٍّ.**

Ülkelerine giden iki kişi döndü. **عَادَ اللَّذَانِ سَافِرًا إِلَى بِلَادِهِمَا.**

İsm-i Mevsûlun Meful Olması:

Evin önünde oynayanları uzaklaştırdım. **أَبْعَدْتُ الَّذِينَ يَلْعَبُونَ أَمَامَ الْبَيْتِ.**

İsm-i Mevsûlun Mecerûr olması:

Kapıda duranlara selam verdim. **سَلَّمْتُ عَلَى الَّذِينَ يَقِفُونَ عَلَى الْبَابِ.**

Nevâsih oluşu:

Muhakkak ki okuyan kimse öğrenir. **إِنَّ مَنْ يَفْرَأُ يَتَعَلَّمُ.**

مَنْ şart edatı olmayıp, ism-i mevsûldür. Buradaki **مَنْ** ism-i mevsûlu **إِنَّ** 'nin ismidir. Ve mahallen mansûbtur.

Sıla Cümlesi

* İsm-i Mevsûlden sonra gelen cümleye sıla cümlesi denir. Sıla cümlesi ism-i Mevsûlden önceki ismi açıklar, niteler. Sıla cümlesinin İrâbta mahalli yoktur yani cümlenin bir ögesi değildir:

Okuduğın kitabı, okudum. **فَرَأْتُ الْكِتَابَ الَّذِي فَرَأْتُهُ.**

* Sıla cümlesi; isim cümlesi, fiil cümlesi, şibh-i cümle (zarflı veya harf-i cerli) olabilir. Sıla cümlesi, ism-i mevsûle döner ve ondan önceki isimle **uyumlu bir âid zamiri** içerir.

Gördüğüm çocuğu beğendim. **أَعْجَبَنِي الطِّفْلُ الَّذِي رَأَيْتُهُ.**

Birlikte çalıştığımız adamlar gitti. **ذَهَبَ الرِّجَالُ الَّذِينَ عَمِلْنَا مَعَهُمْ.**

Hastanede çalışan bayan doktorları gördüm. **رَأَيْتُ الطَّبِيبَاتِ اللَّاتِي يَعْمَلْنَ فِي الْمُسْتَشْفَى.**

* İsm-i Mevsûl + Sıla cümlesi, yargı bildiren kelime grubunu, **marife sıfat cümle** yapar. İsm-i Mevsûlden sonra gelen cümle artık yargı bildirmez; nitelik bildiren, kavram bildiren marife sıfat isme dönüşür:

Yazan **الَّذِي كَتَبَ** Yazıyor **يَكْتُبُ** Yazdı **كَتَبَ**

Dersi yazan. (Marife) **الَّذِي يَكْتُبُ الدَّرْسَ.** Dersi yazıyor. (Nekra) **يَكْتُبُ الدَّرْسَ.**

Babası öğretmen olan. **الَّذِي أَبُوهُ مُدْرِسٌ.** Onun babası öğretmendir. **أَبُوهُ مُدْرِسٌ.**

Babası öğretmen olan Ahmet geldi. **جَاءَ أَحْمَدُ الَّذِي أَبُوهُ مُعَلِّمٌ.**

Yarışmada kazanan kız öğrenci geldi. **جَاءَتِ الطَّالِبَةُ الَّتِي نَجَحَتْ فِي الْمُسَابَقَةِ.**

Sıla Cümlesinin İsim Cümlesi Olması:

Babası öğretmen olan çocuk geldi. **جَاءَ الْوَلَدُ الَّذِي أَبُوهُ مُعَلِّمٌ.**

Sıla Cümlesinin Fiil Cümlesi Olması:

Gördüğüm adam gitti. **ذَهَبَ الرَّجُلُ الَّذِي رَأَيْتُهُ.**

Sıla Cümlesinin Şibhi Cümle Olması:

Bahçedeki kuşları gördüm. **رَأَيْتُ الطُّيُورَ الَّتِي فِي الْحَدِيقَةِ.**

Çocuk evin önündeki arabayı yıkadı. **غَسَلَ الْوَلَدُ السَّيَّارَةَ الَّتِي أَمَامَ الْبَيْتِ.**

* Şibhi cümle olan sıla cümlesinde, ism-i mevsûle dönen âid zamiri bulunmaz.

Tesniye İsm-i Mevsûlun İrabı:

* Hâss ism-i mevsûllerin mufred ve cemîleri mebni, tesniyeleri murebtir:

Fakülteye giden iki öğrenci döndü. (Ref) عَادَ الطَّالِبَانِ اللَّذَانِ ذَهَبَا إِلَى الْكَلْبَةِ

Fakülteye giden iki öğrenciyi gördüm. (Nasb) رَأَيْتُ الطَّالِبَيْنِ اللَّذَيْنِ ذَهَبَا إِلَى الْكَلْبَةِ

Fakülteye giden iki öğrenciyeye selam verdim. (Cer) سَلَّمْتُ عَلَى الطَّالِبَيْنِ اللَّذَيْنِ ذَهَبَا إِلَى الْكَلْبَةِ

Fail ve muhteda olanlar **إِنْ**, Mefûl, mecrûr ve muzâf olanlar **يْنِ** ile tesniye yapılırlar.

الإِسْمُ الْمَوْصُولُ الْمُشْتَرَكُ Müşterek İsm-i Mevsûl

Müşterek İsm-i Mevsûller (Genel İsm-i Mevsûller), Muzekker, Muennes; Mufred, Tesniye ve Cemî için tek bir formu olan ism-i mevsûllerdir. Bu ism-i mevsûller şunlardır:

ki o şey مَا ki o kimse مَنْ

* Müşterek ism-i mevsûller, isim cümlesinin ögesi olurlar, sıfat olmazlar:

Gördüğüm kimse geldi. جَاءَ مَنْ رَأَيْتُهُ.

Bana fayda veren kitapları okurum. أَقْرَأُ مِنَ الْكُتُبِ مَا يُفِيدُنِي

Allah katında olan, kalıcıdır. مَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ.

* مَنْ İnsanlar İçin Kullanılır:

Ahlakı iyi olan kimse ile arkadaş ol. صَاحِبٌ مَنْ يَحْسُنُ أَخْلَاقَهُ!

* مَا İnsan Dışındaki Varlıklar İçin Kullanılır.

İnsana bilmediğini öğretti. عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

Harf-i Mevsûller:

أَنَّ، أَنْ، لَوْ، مِمَّا، كَيْ، أ (هَمْزَةُ التَّسْوِيَةِ)

* Harf-i Mevsûller, harftir.

* Harf-i mevsûllerden sonra gelen cümleye de Sıla Cümlesi denir. Harf-i mevsûlun sila cümlesinde âid zamiri bulunmaz.

أَنَّ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ. Oruç tutmanız, sizin için hayırlıdır.

عَلِمْتُ أَنَّ السَّارِقَ فَارٌّ. Hırsızın kaçtığını öğrendim.

أَوَدُّ لَوْ زُرْتُ أَصْدِقَائِي. Dostlarımı ziyaret etmeyi istiyorum.

عَجِبْتُ مِمَّا تَقُولُ غَيْرَ الْحَقِّ. Gerçek dışı söylemeni yadırgadım.

يَجْلِسُ الْمَسَافِرُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ كَيْ يَسْتَرِيحَ. Yolcu, dinlenmek için ağacın altında oturuyor.

سِوَاءَ عَلَيَّ أَقُمْتَ أَمْ قَعَدْتَ. Bana göre ayakta durman da oturman da birdir.